

‘We moeten de veiligheid in de relatie zoeken, niet in een dichte deur’

De gesloten jeugdzorg - JeugdzorgPlus - is bedoeld voor kinderen en jongeren met ernstige gedragsproblemen. In het veld dringt het besef steeds meer door dat de geslotenheid van de JeugdzorgPlus voor velen geen echte oplossing is. Wat moet er dan gebeuren? De Pedagoog praat over alternatieven met twee gedragswetenschappers: Sandra Kortekaas en Suzan Terweij.

‘Complex’. Het woord valt regelmatig in het gesprek met Suzan Terweij en Sandra Kortekaas. Terweij is namens de organisatie voor jeugdhulp Parlan betrokken bij JeugdzorgPlus-instelling Transferium. Kortekaas geeft als onafhankelijk gedragswetenschapper instemmingsverklaringen af voor opname in de JeugdzorgPlus. Er zijn geen gemakkelijke oplossingen, zo benadrukken deze twee professionals keer op keer. Want de kinderen en jongeren over wie we praten, vormen een groep met complexe problemen. “Wat hen kenmerkt is dat ze een waslijst aan problemen en trauma’s hebben en vaak moeilijk verstaanbaar gedrag laten zien”, zegt Kortekaas. “Sommige jongeren zijn extreem teruggetrokken. Ze beschadigen zichzelf of vertonen suïcidaal gedrag. Anderen laten juist *acting out*-gedrag zien; ze gebruiken veel drugs, zijn agressief of gaan het criminele pad op. Het is voor hulpverleners lastig inschatten wat deze jongeren nu eigenlijk precies zeggen met hun gedrag.” Terweij vult aan: “Er spelen ook allerlei problemen in de interactie tussen de jongeren en hun gezin. Zeer regelmatig komen ze uit

gezinnen waar intergenerationele problemen spelen. Of waar ouders onbedoeld niet goed hebben weten af te stemmen op de behoeften van deze kinderen, waardoor mede de problemen zijn ontstaan.”

Geen alternatief

Wat doe je als jongeren zulk destructief gedrag vertonen? Je probeert ze te beschermen, veiligheid te bieden. Dat is het instinct van iedere zorgverlener. Mede vanuit dat instinct is de JeugdzorgPlus in 2008 opgezet: er moest een plek komen waar deze jongeren veilig zijn. Een plek achter gesloten deuren dus. Maar de praktijk blijkt op z’n zachtst gezegd weerbarstig. Kortekaas: “De geslotenheid wordt als een tijdelijke oplossing gezien, maar in de praktijk blijkt dat veel jongeren er soms jaren blijven. Of ze keren steeds weer terug in de gesloten jeugdzorg omdat er geen alternatief is.” “Dat herken ik wel”, zegt Terweij. “Gechargeerd gezegd: er is niets na de gesloten jeugdzorg, want niemand wil deze kinderen opnemen. En dus hoppen ze van behandelgroep naar behandel-

Sandra Kortekaas (52) studeerde orthopedagogiek en werd later orthopedagoog-generalist. Naast haar werk bij een wijkteam in Amsterdam als jeugdpsycholoog, houdt ze zich als freelancer bezig met jongeren in de gesloten jeugdzorg. Als onafhankelijke gedragswetenschapper geeft ze instemmingsverklaringen af voor de JeugdzorgPlus. “Dat zijn lastige beslissingen die je vanuit een vrij solistische positie moet nemen.”

Suzan Terweij (46) is als gz-psycholoog verbonden aan Parlan, een organisatie voor jeugdhulp in Noord-Holland. Ze is hoofd zorgontwikkeling bij Parlan, daarnaast is ze betrokken bij Transferium, de JeugdzorgPlus-voorziening van Parlan. En zet zij zich in voor StroomOP. “Hoe ga je opnames terugdringen en ombouwen, zodat de kinderen en jongeren beter geholpen worden? Dat is de vraag waarmee ik me onder andere bezighoud.”

groep, terwijl ze juist zoveel behoefte hebben aan een permanente oplossing.”

Nieuwe woonvorm

Naast hulp bij hun ingewikkelde gedrag heeft een groot deel van deze jongeren primair een woonvraag, vindt Terweij. Mede daarom experimenteert Parlan met een nieuwe woonvorm in Heerhugowaard, waar plek is voor maximaal vier of vijf jongeren. Terweij vertelt dat daar bewust jongeren geplaatst zijn voor wie er weinig perspectief was. “Ze zaten al heel lang in de gesloten jeugdzorg en liepen vaak weg. Ze waren meer met elkaar en de begeleiding bezig dan met zichzelf. Het schoot maar niet op. Dus toen hebben we besloten om het over een andere boeg te gooien en deze woonvorm met weinig kinderen in één huis opgezet. Middenin een woonwijk, dus best spannend, maar het werkt.” Naast de kleinschaligheid is de kern van het concept volgens Terweij het opbouwen, versterken en herstellen van relaties. Het gaat hier

vrijwel altijd om kinderen met hechtingsproblemen. Vanuit hun hechtingsproblematiek vertonen zij zeer ingewikkeld gedrag. Uit onderzoek is bekend dat deze kinderen zichzelf beter leren reguleren wanneer begeleiders hen een veilige basis en een veilige haven kunnen bieden. Letterlijk - een huis - en figuurlijk - jij doet er toe, ik zie jou, ik wil er voor jou zijn, ik wijs je niet af hoe ingewikkeld jouw gedrag ook is -. Terweij: “We zeggen: Dit is je huis, de deur staat altijd voor je open. Ook al loop je tien keer weg, je kunt altijd terugkomen. En ook al gedraag je je ongepast, jij woont hier. En we gaan je ook helpen om weer naar school te gaan, of een baantje te vinden.”

Risico

Het concept van de nieuwe woonvorm spreekt Kortekaas erg aan. “Waar ik in mijn eigen praktijk tegenaan loop, is dat we als professionals erg met veiligheid bezig zijn. Vanuit goede intenties, laat daar geen misverstand over bestaan, maar het is een schijnveiligheid. Want ook achter gesloten deuren kan de veiligheid van jongeren lang

- > niet altijd worden gegarandeerd, zo blijkt uit onderzoek. We hebben een andere mindset nodig.”

Terweij: “Met deze nieuwe woonvorm zoeken we de veiligheid in de relatie en niet in een dichte deur. Ik geloof daar heel erg in, want daar zijn deze jongeren ook naar op zoek. Het kan heel lang duren, maar uiteindelijk zie je ze rustiger worden. Ze gaan wortelen. Maar dat wil natuurlijk niet zeggen dat het niet spannend is om dit te doen, want je neemt ook risico’s. Deze kinderen zijn soms nachten weg, willen geen onderwijs volgen, gebruiken drugs, vertonen op seksueel gebied normoverschrijdend gedrag, kunnen fors automutuleren en gedragen zich niet altijd netjes ten opzichte van burens.” Allemaal ‘overlevingsstrategieën’, weet Terweij. Het ‘simpelweg’ beletten (gesloten jeugdzorg) neemt de oorzaak van dit gedrag (gevoelens van afwijzing, wantrouwen, misbruikt worden en dergelijke) niet weg, zegt ze. “Door er voortdurend *te zijn*, ook bij risicovol gedrag, ervaren deze kinderen dat ze *er mogen zijn*. Alleen op die manier verdragen ze dat je hun risicovolle gedrag met hen bespreekt, inzicht geeft in de oorzaken en met hen op zoek gaat naar alternatief gedrag.”

Hokje, hokje, hokje

Zoals de nieuwe woonvorm van Parlan zijn door heel Nederland meer initiatieven die ervoor moeten zorgen dat er betere alternatieven komen voor de gesloten jeugdzorg. Daarnaast zijn er initiatieven die zich richten op preventie. Een voorwaarde voor het slagen van al die nieuwe plannen, is dat er goed wordt samengewerkt tussen verschillende instanties. Daar kan volgens Terweij en Kortekaas nog het nodige worden verbeterd. “Het is nu nog te vaak hokje, hokje”, zegt Terweij. “Het moet meer een fluïde proces worden waarin veel beter wordt samengewerkt.”

Kortekaas: “Vanuit mijn werk in het wijkteam zie ik af en toe kinderen waarvan ik denk: Als dat zo doorgaat, zit hij of zij over tien jaar in de gesloten jeugdzorg. Het zou mooi zijn als je dan als professionals van je eilandjes af komt en samen een plan bedenkt.”

Terweij: “Precies. Je zou dan moeten kunnen zeggen: we gaan met elkaar aan tafel zitten. En daar moet ook voor betaald worden, want dat is nu niet het geval. Ik ben ervan overtuigd dat je dan echt kunt voorkomen dat een kind afglijdt en in een later stadium in de gesloten jeugdzorg terecht komt. Want je krijgt dan echt een systeem om het gezin heen, in plaats van dat iedereen het kind doorschuift naar de volgende hulpverlener. Zorg-op-maat voor het kind, maar ook voor de problematiek van de ouders – als je trauma’s en psychiatrische problematiek van ouders niet aanpakt, dan blijven kinderen daar last van hebben. Nu gaan we pas bij elkaar zitten als kinderen al helemaal zijn vastgelopen en dat is dus te laat.”

Urgentie

Wat daarbij zou helpen is dat er meer urgentie in het veld komt, meent Kortekaas. “Er ligt een verbeterplan met actiepunten voor de gesloten jeugdzorg, maar ik merk toch dat dit probleem nog niet

Actieplan

Het aantal jongeren in de gesloten jeugdhulp daalt al twee jaar op rij. In 2019 ging het om 1680 jongeren, in 2018 waren het er 1718. Volgens Jeugdzorg Nederland komt deze daling doordat voor steeds meer jongeren alternatieven voor geslotenheid worden ontwikkeld.

In 2019 lanceerden de Branches Gespecialiseerde Zorg voor Jeugd (BGZJ) en het ministerie van VWS, ondersteund door de NVO, een actieplan om de zorg voor kwetsbare jongeren te verbeteren. De opstellers willen onder andere het aantal gedwongen plaatsingen verminderen, het aantal suicides terugdringen en dat gedwongen afzonderingen tot het verleden gaan behoren.

Samen met de BGZJ en StroomOP (een brede beweging van gedreven professionals in de zorg en het onderwijs) probeert de NVO de doelen uit het actieplan concreet handen en voeten te geven. Zo worden er zogeheten *mastermind sessies* georganiseerd, waarbij professionals met elkaar van gedachten kunnen wisselen.

Out-of-the-box

Suzan Terweij: “Een tijdje terug belde een gezinsvoogd mij. Ze wilde een zwaar-autistische jongen met zeer complex gedrag, opgenomen in de ggz, laten opnemen in de JeugdzorgPlus. Ik vroeg of ik met haar mocht meedenken over andere oplossingen. Toen hebben we met de gezinsvoogd, ggz en iemand van het CCE een plan gemaakt om die jongen weer thuis te laten wonen, met heel praktische begeleiding. Dat werkt. Hij zal altijd problemen blijven houden, maar is nu beter af dan in de gesloten jeugdzorg.”

zo bekend is in het veld. Het betreft een relatief kleine groep en de deskundigheid is behoorlijk versnipperd. Als je de mensen die er verstand van hebben vaker bij elkaar zet, dan kun je gericht aan verbetering werken.”

Een van de plekken waar dat nu al gebeurt, zijn de zogeheten *mastermind sessies* (zie kader Actieplan), waar Terweij en Kortekaas beiden aan deelnemen. Een mooi initiatief, vindt Terweij: “Mensen die daar met elkaar praten, zijn zich ervan bewust dat er veel te verbeteren valt aan het systeem dat we ooit met z’n allen hebben bedacht. We praten daar heel open met elkaar en iedereen stelt zich kwetsbaar op. Het is supermooi om te zien hoe we daar samen op zoek zijn naar verbetering.”

tekst & foto's: Raymond Krul